

Такий схожий на Ісуса

АНАСТАСІЯ РЯБЧУК

26 ЧЕРВНЯ 2024

Проповідь, прочитана в англiканській церкві святої Марії Магдалини в Оксфордi 23 червня 2024 року, до свята Рiздва Йоана Хрестителя.

Бернардіно Луїні, «Дiва з Дитятком i Йоаном Хрестителем», 1520-ті роки

Я завжди любила розглядати iкони, на яких Ісус i Йоан Хреститель зображенi малюками, i вгадувати, хто з них хто. На перший погляд, розrізнити їх не так i легко, але — як зазвичай з iконами — усе-таки можна помітити певні закономірності: Йоан часто тримає в руках ягня

(алюзія до його слів «Ось Агнець Божий!»), а Ісус — хрест або блакитну кулю, що символізує наш світ. Ісус зазвичай зображений вище, а Йоан — трохи нижче, навколішки, повернутий обличчям до Христа, вказуючи на нього пальцем.

✘

Лукас Кранах старший, «Ісус і Йоан Хреститель», 1530-ті роки

Саме за вказівним пальцем ми розпізнаємо Йоана Хрестителя не лише на іконах, де двох малюків із золотими кучерями інакше було б неможливо розрізнити, а й на зображеннях Йоана як пророка в пустелі, де є й інші розпізнавальні знаки: одяг із верблюжої шкури, босі запилені ноги, скуйовджене волосся, драматичний пустельний пейзаж... Чи ми дивимося на милого малючка, чи на шаленого пророка в пустелі, вказівний палець нагадує про роль Йоана відносно Ісуса.

Ранній Церкві було нелегко з цим розмежуванням ролей і ієрархій, як видно, зокрема, і з розповіді про зачаття й народження Йоана та Ісуса в Євангелії від Луки. Історія, яку ми почули сьогодні, розказана з такими зворушливими деталями, із такою шанобою й усвідомленням Божої участі, що її напевно писав хтось, хто цінував Йоана Хрестителя. Та водночас можна помітити, що Лука наче протиставляє Йоанові зачаття й народження Ісусовим, щоб відвести Йоану безпечне «нижче» місце предтечі, старшого брата, який лише «готує шлях» і вказує на Христа.

Різдво Йоана Хрестителя — одне з найраніших і найважливіших християнських свят: його відзначають уже з четвертого століття. Йоан — єдиний святий, чий день народження святкує Церква, адже зазвичай святих поминають у день їхньої смерті, чи пак «народження для неба»; лише Ісус і Марія мають також і свої дні народження в літургійному календарі.

✘

Пінтуріччо, «Діва з Ісусом і Йоаном Хрестителем», близько 1495 року

Йоан відіграє ключову роль у нашому християнському наративі, тож просто прибрати його звідти неможливо. Він — один із головних героїв Адвенту, голос у пустелі, що готує шлях для Господа. Про нього згадує архангел Гавриїл на Благовіщення, наголошуючи, що для Бога немає нічого неможливого. Коли Марія відвідує Єлизавету, Йоан підстрибує з радості в лоні матері, стаючи першим, хто відчув і засвідчив таємницю втілення. Про Йоана згадуємо на Преображення, проводячи паралелі між ним і пророком Іллею: Хреститель постає ключовою

есхатологічною постаттю, що поєднує світи Старого й Нового Завітів. Він також першим засвідчує таємницю Трійці в момент хрещення Ісуса й допомагає нам осягнути таємницю Євхаристії, коли вигукує: «Ось Агнець Божий, що бере гріхи світу!» Вказівний палець — це жест визнання того, хто гряде і хто вже перебуває тут в особі Ісуса.

У православній традиції є навіть окреме свято перенесення правої руки Йоана Хрестителя з Антіохії до Константинополя. Рука, яка хрестила Ісуса, і палець, який вказує на нього як на Агнця, — це такий потужний візуальний знак місії Йоана, що ми ризикуємо взагалі звести його до цього одного вказівного пальця. Рання Церква і справді мала таку спокусу, враховуючи, яким впливовим Йоан був сам собою як пророк, що закликами до покаяння та хрещення збирав натовпи й підважував політичний устрій. Йосип Флавій навіть інтерпретував військову поразку Ірода Антипи як помсту з небес за вбивство Йоана. Християнам також складно було пояснити той факт, що Йоан хрестив Ісуса — а отже, начебто перебував «вище». Церкві треба було якось «приручити» Йоана, а що може дати краще відчуття контролю над наративом, аніж палець, який точно знає, на що вказує. «Йоан великий, але Ісус величніший!» — проблему розв'язано.

✘ Гуцульська ікона на склі з Ісусом і Йоаном Хрестителем

Тим часом Євангеліє, яке ми читаємо сьогодні, запрошує нас поглянути з іншого ракурсу: замість «приручати» пророка, ми дивимося на немовля з певністю, що рука Господня на ньому, і з запитанням, яке підсумовує всю надію та весь страх нового життя: «Ким буде це дитя?» Усім нам, хто колись бачив і тримав новонароджених, знайоме це питання. Я ставлю його щоразу, коли дивлюся на свою доньку: «Ким буде це дитя?» Правду кажучи, ми не знаємо.

Ось, наприклад, Йоан — це немовля, яке сьогодні принесли на обряд обрізання, — через тридцять років опиниться у в'язниці. Господня рука, може, і справді на ньому, але він уже не буде такий певний цього. Він пошле учнів, щоб ті спитали в Ісуса: «Чи ти Месія, чи нам чекати когось іншого?» Він жахатиметься від думки, що, можливо, Боже царство, яке він проповідував і якого всі так прагнуть, справді проривається в наш світ тут і зараз — але не так, як він очікував. Можливо, він весь цей час вказував пальцем у протилежний бік?

Велич Йоана — у цих сумнівах пророка, несправедливо засудженого, ув'язненого і зрештою страченого. Його велич — це велич немовляти, чиє майбутнє невідоме, але відомо, що слова «Господь відвідав і визволив свій народ» описують щось, що вже звершилося, бо точно станеться. Його велич — у хрещенні Ісуса й покірному відході вбік, щоб Ісус зростав, а Йоан

малів. У цьому відреченні Йоан найвиразніше подібний до Ісуса, і тут схована велика іронія: чим більше ми наголошуємо на тому, що Іван «нижчий» і «покірніший», тим більше він схожий на Ісуса!

Лукас Кранах старший, «Ісус і Йоан Хреститель», 1510-ті роки

Після зустрічі з учнями Хрестителя Ісус підсумовує: «Між народженими з жінок нема нікого більшого понад Йоана; а найменший у царстві Божім — більший від нього». Велич Йоана в тому, аби підготувати людство до Божого царства, щоб, коли це царство прийде, ми стали вищими за нього.

Йоан Хреститель не мав привілею засвідчити смерть і воскресіння Ісуса Христа, і в цьому сенсі він таки лишається вказівним пальцем до царства, що гряде. А ми стаємо більшими за Йоана, спадкоємцями Божого царства, беручи участь у Божестві Христа, котрий прийняв нашу людську природу і став немовлям, чиє майбутнє невідоме. Різдво Йоана Хрестителя дійсно вказує на Ісуса. Адже коли Господь приходить, щоб нас визволити, він справді схожий на нас! Рівно через пів року Марія триматиме в руках новонародженого Сина й запитуватиме разом із Йосипом і пастушками «Ким буде це дитя?»

Тож справа не в тому, наскільки великий Йоан (а він великий!), а в тому, що Бог стає найменшим, найслабшим і найвразливішим із нас. Образ величі — це немовля, таке схоже на Йоана і таке схоже на Ісуса.

АНАСТАСІЯ РЯБЧУК

26 ЧЕРВНЯ 2024

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**